

## TOMORY ZSUZSA

### Részlet Kezdetek című írásomból a magyar Húsvét tiszteletére

Megmunkálásra alkalmas alapanyagok között nem említettem meg az ős-magyar törzs által használt legelső anyagot, az aranyat, mivel eddig — tudtommal — Aranykorszakunk arany emlékei ásatásaink során nem kerültek elő. Első társadalmunk — mint már említettem is — szelíd, dombos, gyümölcsfás vidéken, víz partján alakult ki. A csallóközi Duna homokjában keresetlenül is találtak aranyat, oly sokat, hogy „kosárral hozták, vékával mérték”, nemzeti hagyományaink szerint. Szépsége miatt szerették is. Szerszámaik nem lévén, ezen lágy anyagot használták díszül. Kis aranymagocskákat gyúrhattak függőik számára, a meggy páros gyümölcsét utánozva, vékonyra nyújtva tárgyakat vonhattak be vele, s fákra aranylevélkéket akasztottak, melyek a szellők érintésére kedvesen csilingelő hangot adtak. Minderről bő néphagyományi emlékeink vannak.

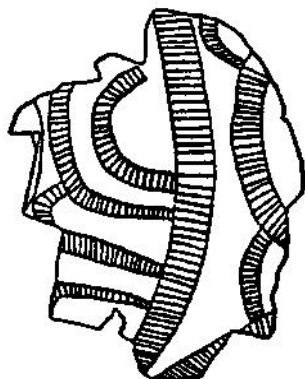
Ugyanezen időben használhattak színes, de megmunkálatlan kavicsokat, s kagylók csillogó, szivárványfényű házat, madarak elhullasztott tollát, leveleket, virágokat, — mindent, ami szép volt körülöttük. Tekintettel arra, hogy kedves gyümölcsük a meggy, melynek leve szép piros, ezt használhatták festésre, rajzolásra is. Éppen ezért meggyzöződésem, hogy az első anyagba foglalt gondolatközlés az írás volt: folyékony anyaggal szilárd alapon való írás, melyben művészet és gondolatközlés karöltve jelenik meg. További meggyzöződésem, hogy az anyaggal kifejezett művészetek kezdetei az aranykorra vezethetők vissza, s éppen ezért jelenik meg például a rajzművészet teljesen kifejtett alakban a jégkorszakban.

Mai tárgyaink között meg kell említenünk a tojást, amit máig „írnak” asszonyaink, s e tárgy talán az egyedüli eszköz, melyen népünk megőrizte az Aranykor formakincsét: meggylével, madártollal, tojánhéjra festve. A következőesen „piros”tojásnak nevezett húsvéti tojást innen eredeztetem, annál is inkább, mert népünk, s főleg magyar és fehérhúnt östörzseink szótárában, hitvilágában a tojás a világmindenség jelképe is volt. Hogy ez valóban így is van, azt a világ csak napjainkban kezdi sejteni.

Hogy ezen tojásminták az Aranykor óta fennmaradhattak hazánk területén szinte képtelenségnek tartjuk, de ezen a ponton meg kell említenem, hogy fennmaradt az akkori tündérruha: a virágból, levelekből készült ruha emléke is. Erdélyben és a Kékes-gallyatetői részen még engem is tanítottak gyermekkorom társai ennek készítésére. Mi viszont már nem ruhát, hanem terítőt készítettünk belőle, s azt egy közeli, szabad ég alatti Mária-szobor talpazatára helyeztük.

A világ legősibb húsvéti tojása is hazánk területén látott napvilágot, noha erről iskoláinkban soha nem esett szó, s én is véletlenül bukkantam hírére Móra Ferenc „Utazás a földalatti Magyarországon” című művében, melynek ide vonatkozó részletét idézem: „Ezzel körülbelül számot is adtam mindenről, ami nem kerül a múzeumi termék szekrényeibe, még akkor se, ha majd lesznek szekrényeink, és tudjuk őket hova tenni. Ezek a szokott cifrasági találmányok, amint a ködmönös nemzet mondja, ugyan a ködmöntelen is úgy mondja, ha úrral beszél. Kardok, kengyelek, lószerszámdíszek, férfiöv ércfityegői, asszonyok encsembencserei. Egészen szokatlan csak egy van köztük: tojánhéj, amit egy szegényesen eleresztett öreg hölgy markában találtunk. A tojás, mint másvilági útravaló, elég gyakori dolog az u.n. hún sírokban.

Volt olyan temetőnk, amelyiknek háromszáz sírjában találtam. De ez nem olyan tojás, mint a többi. Barnára festették valamivel, és a barna festéken át szabályosan kanyargó, létrafokozású girlandokat kapartak a fehér mészhéjba. Ezt a díszítést mind a hetvenhárom darabon látni. Tudniillik a húsvéti tojásnak ez a tiszteletreméltó őse ennyi darabban jött ki a kegyetlen száraz, szikes földből, amelyen néha csak a csákány fogott. Már a másfélezeréves szorongatás is szétnyomta, meg az ásó hegye is nekiszaladt, s így nagyon megszaportítottam a darabszám-statisztikát, mire dobozba



*Avarkori hímestojás töredéke. A karcolásmód a felsőbússai szarutárgyakéval egyezik. A díszítmény csak úgy kap erőre, ha a hímestojás jelölő vonalpárok köze haránt vonalkézissal kitöltődik. A mai szaruk hasonló technikáját a fenti rajz szemlélteti. (Kőrösböri lelet.)*

került. Hűséges munkatársaim azonban, Sebestyén és Czögler tanár urak erős fogadást tettek, hogy szerves egésszé kögítik a hetvenhárom morzsát. Amilyen elszánt emberek, ki is telik tőlük. (446-447 old.)

Hogy valóban össze is rakták a fenti urak e tojást azt már a Magyarország Néprajza című műből tudtam meg, ami a rajzát is hozza, s alant látható. (V.31:248)

Mind maga a tojás, helyesebben mony, mind pedig az itteni barna színe avar őstörzsünk legszorosabban vett vallási jelképei közé tartozik.

Balázs Márton, a Kézdivásárhelyi Polgári Leányiskola igazgatója 1500 tojásmintát gyűjtött össze. Idézem a Csernátoni Füzetek 1992 évi áprilisi számában közölt tanulmányának egy részét: „Sokszor, igen sokszor kell az egyes darabokat kézbe venni, s megbarátkozni velük úgy, hogy az egyes képek önállókká váljanak, hogy tisztán láthatóvá legyenek a több motívumból álló alakzatok egyedei, hogy feltűnjenek a közös és megkülönböztető sajátságok; szóval bizonyos rendszer is legyen bennük fölfedezhető. S ha beható megfigyelés után mindezek kialakulnak, s ha a némi magyarázattal szolgáló etnographiai adalékok is már ismeretesek: önkénytelenül merül fel a szemlélő előtt az a kérdés, honnan van a népléleknek az a sablonosságot nem ismerő, csodás változatossággal teremtő képzelőereje, s honnan az a bámulatos izlés, amellyel azt kifejezésre is tudja juttatni.

De már ekkor a felelet is csaknem magától jön meg, mert belátja a szemlélő, hogy ezek az alakzatok és színek a legbensőbb és legszorosabb összeköttetésben állanak az illető nép lelkivilágával és életviszonyaival, mert kifejezésre jut azokban ennek nemzetisége, vallása, műveltségi foka, foglalkozása, ízlése, hajlamai, öröme, bánata, szerelme, a csillagos égboltozat, a nagy természet növényeivel, állataival, stb.”

A színekkel, festékekkel, íróanyaggal kapcsolatban a következőket mondja: „Majd követi ezeket a festőanyagok előkészítése, melyekből a festékek legnagyobb részét ma még házilag is elő tudják állítani. Ezek leginkább nyáron át gyűjtetnek össze, s megszáritva rendszeren tálasokra akasztott bokály-kancsóknak várakoznak, amíg az idő felhasználásukra elérkezik.” Kedvelt színek között megemlíti a pirosat, rózsaszínt, világoskéket, zöldet.

Számunkra igen fontos azon közlése, hogy ezen tojásminták a hímzéseken is egytől-egyig mind megvannak. „Valamennyinél tehát az ékítményes művészet egy, ugyanolyan forrásból fakad, páratlan ügyességgel alkalmazkodva minden tárgynál annak rendeltetéséhez, alakjához, részleteihez és az ahhoz fűződő gondolatokhoz, érzelmekhez.” Ezen ősművészetünkben népünk tehát megőrizte az Aranykor magasabb tudatát, s ezt később egyéb használati tárgyára átszármasztotta. Magyar Adorján egy keresztzemes minta alapján tudta elénk tárni a magyar rézkorszak házáinak szerkezetét. Balázs Márton szíves útmutatása alapján viszont megtudjuk azt, hogy az Aranykor formavilágát nemcsak tojásaink, hanem hímzéseink is megőrizték, sőt ezen túl: a húsvéti tojásról szóló rigmusok is ősi képeket vetítenek elénk. Egy ilyen részlet:

Jól tudom gazduram  
Hogy el akart bújni  
Kapuját, ajtaját  
Be akarta zárni  
Még kedves lányát is  
El akarta dugni

Azért áldja Isten  
E háznak gazdáját,  
Piros hajnal után  
Hozza fel a napját.  
Hogy érhesse soká  
Még húsvét napját.

(Alsó Csernáton.)

E háznak kis kertjében  
Van egy rózsató.  
Rózsás kertben nevelje  
A jó Teremtő  
Vízét öntök rózsatóre  
Szálljon áldás a fejére.  
Az Istentől azt kérem  
Piros tojás a bérem.

(Általánosan használt szöveg.)

Az általánosan használt mondókát tartom a kettő közül ősi szövegnek, hiszen ház, kapu későbbi műveltségi termék. Tündérruhát öltve, tavaszi nász idején ilyen mondókákkal köszöntötték egymást tündérhoni őseink. Talán még ősi a következő szöveg:

Jó reggelt, jó reggelt, kedves liliomszál,  
Megöntözlek rózsavízzel, hogy ne hervadozzál.  
Kerek erdőn jártam, piros tojást láttam,  
Bárány húzta rengő kocsin, mindjárt ide szálltam.  
Nesze hát rózsavíz, gyöngyöm, gyöngyvirágom,  
Hol a tojás, piros tojás, tarisznyámba várom.

(Általánosan használatos szöveg.)

Írásbeliségünk kezdeteit tehát az írott - folyékony anyaggal rögzített képekben kell keresnünk, s ennek kezdetei az Aranykorba nyúlnak vissza. Húsvéti tojásaink tökéletes szerkezeti és művészeti értékein túlmenően megtaláljuk őstörzseink jelképrendszerét, s szakavatott ember kezében bővebb mondanivalója is megszólalhat.

Szerintem tehát ezen Tündérkorban kifejlesztett írásbeliség lehet magyarázata annak, hogy a Jégkorszakok idején már olyan tökéletes művészi képeket alkottak az emberek annak ellenére, hogy a jégkorszak alatti küzdelmes élet nem a legalkalmasabb idő a művészetek fejlesztésére.

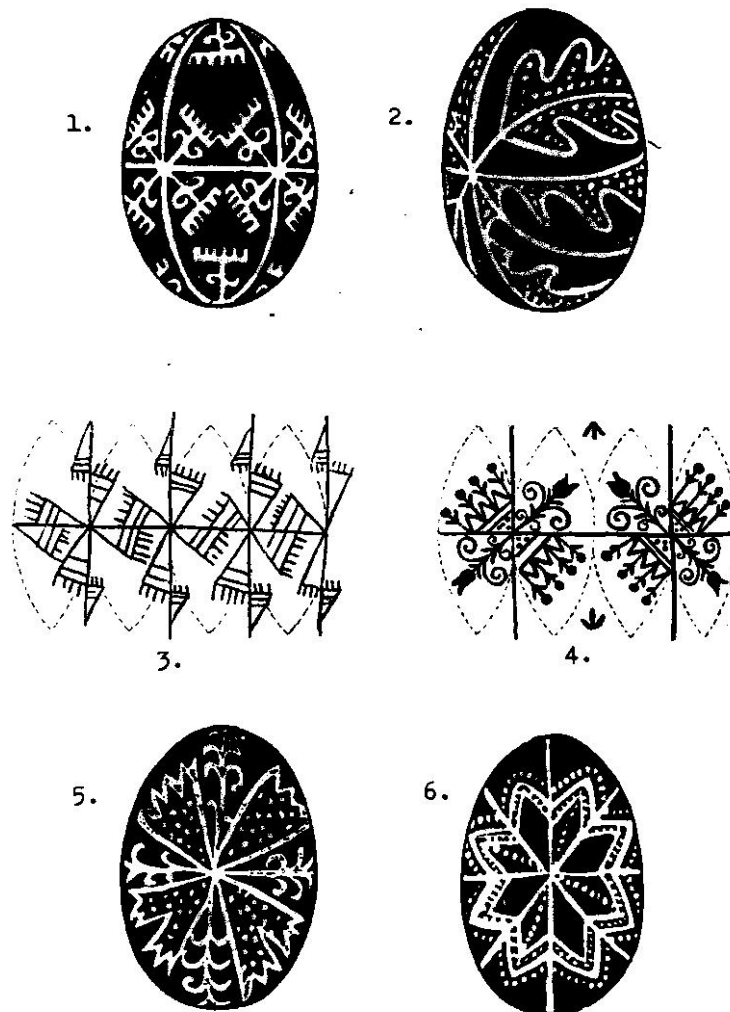
Tekintettel arra, hogy Tündérhoni őseink növényevők voltak, csont — a későbbi korok egyik kedves alapanyaga — még nem volt általánosan használható anyag. Kemény eszközökre sem volt szükségük, így rovásuk is alig mehetett a lágy arany karcogatásán, tojásfesték karcolt mintáin túl. Ide sorolhatjuk az ujjainkal, esetleg faággal porba, homokba rajzolt mintákat. Ennek emléke fennmaradt falunk népének azon szokásában, hogy virágágyak köré, ünnep előtt még a kocsútra is vesszőseprűvel, vagy gereblyével művészi mintákat rajzoltak a porba, homokba. (Különösen emlékezetemben maradtak gyermekkoromból, az akkori balatonszárszói orvos kertjében látott ilyen minták.)

Nyelvünk is ekkor alakult, lombosodott. Ezen nyelvfejlődéssel, s a körülöttük lévő természet változásaival fejlődött, illetve módosult anyagba zárt gondolatközlésünk is.

Legelső ilyen ég-jelképű tojás minden valószínűség szerint a csallóközi lágy aranyból, szabadkézzel gyúrt aranytojás, melynek emléke számtalan, szép népmesénkben őrződött meg.

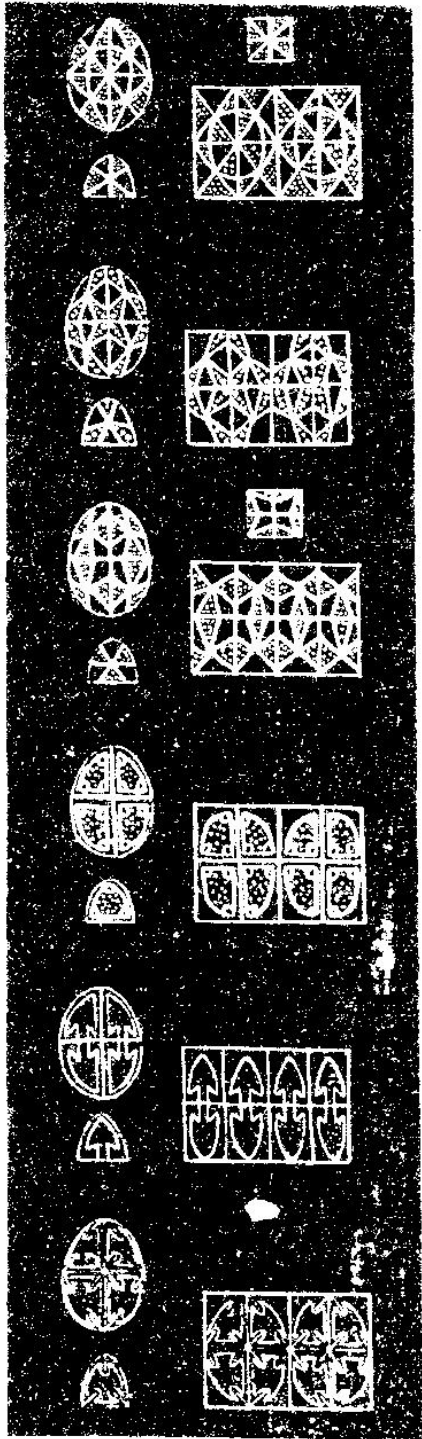
Máig fennmaradt tojásmintáink viszont megőrizték őseink vetületes világképének emlékét: „...Miképpen a mennyben, úgy a földön is...” Ezen világkép valamennyi őstörzsunknél, s az ország minden vidékén máig is megtalálható volt, érintetlenül. Az utóbbi évek „városi” divatja volt csak képes megrontani az idők hajnala óta őrzött kincseink mondanivalóját.

### **Húsvéti tojások.**



Hímes tojások. A középsők tojáshímek kiterített rajzai. (Losonc pálóc vidéke.)  
 Fent : Kézdivásárhely, (Háromszék m.) Lent : Kiscsány, (Baranya m.) és Oltárc, (Zala m.)

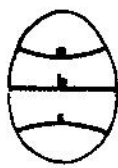
Vetületes világképünk mellett őstörzseink jelképrendszere is mindenütt megfigyelhető, még hozzá a legművészebb kivitelben. A bal oldali képen a magyar mag-minta, a jász csillag, a hún ék figyelhető meg. A korábbi lapon az első tojáson a csodaszarvas napjelkép, ugyan ez a 3. sz. mintán. Az ötödik tojáson a székely zeg-zúgos „szekfű” mintában ismét a magyar hovatarozást hangsúlyozó mag-minta. A 4. sz. kiterített, Kézdivásárhely-i mintán kazár őstörzsünk, melyen ismét a mag-minta is szerepel. Az előbbi olvasata: „székely-magyar”, a másodiké „kazár-magyar”.



# CSÍKMEGYEI TOJÁSOK. (V.19)



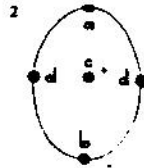
- a) mindkettő hosszanti felület
- b) mindkettő keresztmetszeti felület



- a) felső felület
- b) keresztmetszeti felület
- c) alsó felület



- a) középpont; ferde felületpár
- b) oldalas ferde felületpár



- a) csúcs
- b) alj
- c) középpont
- d) oldalas metszéspontok

- 3
- a) nyolcszöglet felület
  - b) négyeszet felület
  - c) négy hosszú oldalas felület

